

Kreikasta on pitkä matka suomeen

Anaksagoras, *Fragmentit*.

Suomennos ja jälkisanat Reijo Valta. Osuuskunta Jyvä-Ainola, Jyväskylä 2000. 59 s.

Zenon, *Fragmentit ja paradok-*

sit. Suomennos ja saatesanat Reijo Valta. Osuuskunta Jyvä-Ainola, Jyväskylä 2001. 47 s.

Melissos, *Fragmentit*.

Suomennos ja jälkisanat Reijo Valta. Osuuskunta Jyvä-Ainola, Jyväskylä 2002. 47 s.

Aloitin positiivisesta puolesta. Reijo Valta on Anaksagoraan, Zenonin ja Melissoksen fragmenttisuomennoksillaan osoittanut todeksi seuraavan proposition: ”Filosofia on hauskaa!”. Pitkään aikaan en ole filosofiaa lukiessa nauranut niin raikkaasti kuin lukiessani näiden vanhojen äijien suomeksi käännettyjä sanoja. Vai mitä sanotte vaikkapa tästä Zenonin revityksestä: ”Kuuluuko yhden hirssin siemenen putoamisesta ääni? Jaetaan siemen puoliksi, ja saadut puolikkaat edelleen kunnes ei ole enää mitään puolitettavaa. Kun nämä olemattomat osaset liitetään yhteen ei saada mitään, koska olemattomuudesta ei saada mitään vaikka sitä liitettäisi[in] yhteen vaikka kuinka paljon. Hirssin siemenen putoamisesta ei siis kuulu ääntä.” (Zenon, s. 45). Tätä rappausta täydentää aukeaman viereiselle sivulle sijoiteltu mustepilkkutesti, ikään kuin lennosta levähtäneet hirssin siemenet tai auton konepellillä lojuvat kärpäsen raadot. Oli miten oli, minusta tämä on hauskaa. Eri asia on sitten se, luenko kirjoitusta niin kuin se on tarkoitettu luettavaksi.

Etäisyyden lyhentämisestä

Reijo Valta on kirjoittanut jokaiseen kirjaan joko jälkisanat tai johdannon. Ne on kirjoitettu perinteisen pedantisti, sanoisinko akateemisesti. Niiden läpi saa

varsin akateemisen ja myös vakavasti otettavan kuvan suomennetuista herroista. Tästä näkökulmasta minun lukemisen tapani taitaa mennä sivu Valtan tarkoittamasta. Meneekö se sitten ohi herrojen itsensä tarkoituksista, onkin jo aivan eri asia.

Jos pysymme akateemisina, toteamme (puhun itsestäni monikossa, koska on parempi olla monta kuin yksi, jos haluaa olla olemassa vai oliko se päinvastoin – tämän verran opin suomennetuista herroista), siis edelleen järkähtämättä toteamme, että suomennokset eivät perustu alkukielisiin teksteihin, vaan englanninnoiksiin ja saksannoksiin (mikä kuulosti jo melkein samalta kuin 'oksenoksiin'; muita miellelyhtymiäni en rohkene tässä edes kirjata). Tätä seuraa väite: akateemisen perinteen mukaan käännösten pitäisi perustua alkuteksteihin, jos niitä edes missään muodossa on saatavissa. Tässä tapauksessa ne ovat jossakin muodossa olleet saatavissa, koska suomentaja mainitsee erääksi lähteekseen Dielsin väkivahvan saksalaisen kokoelman, jossa kulkee rinnakkain sekä alkuteksti että saksannos. Jokaisessa kirjasessa suomentaja myöntää avoimesti, että hän perustaa käännöksensä toisiin käännöksiin, joita varmasti tavalla taikka toisella olisivat myös tekstit, jotka klassisella kreikan kielellä olisivat käytettävissä. Ne lienevät kovin moneen kertaan toimitettuja ja siten matkoillaan muuntuneita.

Vihdoin pääsen siihen, mihin olen alusta saakka ollut tulossa, mutta vasta pitkälistien ja hauraiden tutkimusten jälkeen päätyessä: Valta olisi voinut suomennoksissaan (ja miksi ei jo kommentissaan) heittäytyä leikkisäksi, sen sijaan, että koettaa osoittaa tuottaneensa juuri ne akateemiset käännökset, jotka jokaisen akateemisen filosofian akateemisen opiskelijan kuuluu lukea. – Vaan kukapa minä olen toisen tyyliä moittimaan.

Minusta näistä äijistä olisi voinut tehdä myös hupaa runoutta. Pähkähullujahan he ovat. Ja minun käsitemasiinasani 'hulluus' on sisällöltään ja alaltaan hyvinkin positiivinen. "On tarpeellista huomauttaa, että silloin kun asiat erosiivat, niitä ei ollut vähemmän tai enemmän kuin aikaisemmin. Sillä on mahdollista, että olisi olemassa enemmän kuin kaikki, vaan kaikki on aina yhtä suuri." (Anaksagoras, s. 15.) Toki tällaisen asian huomauttaminen on tarpeellista, sitä ei käy kiistäminen. Ja onhan se mielenkiintoista loogista pyörittelyä, joo joo. Onko

huomautus sitten tiedemiehen (Valta jälkisanoina Anaksagoraasta, s. 55.) – ainakaan siinä mielessä, jossa 'tiedemies' tai 'tiede' tai edes 'mies' nykyajassamme ymmärretään.

Joko kääntäjän käännöksiä – tai siten hänen suhdettaan kääntämiinsä teksteihin – vaivaa pienoinen anakronistisuus, joka ei liene tahallista. Kunpa se olisikin tahallista, se olisi niin paljon hyväksyttävämpää! Pelkään (todellakin: pelkään!), että kääntäjä ei ole päästänyt runollista vauhkootumista valloilleen, etsiessään suomenkielisiä vastineita klassisen kreikan useinkin monimerkityksisille sanoille. Pikemminkin läpi paistaa varsin yksinkertainen nojautuminen englanninnoksissa valittuun terminologiaan, jossa jokainen sana uskotellaan 'termiksi', joka muka voidaan varsin yksilutteisesti ja oikein suomentaa. En pidä tästä tunteesta (huomatkaa, että se todellakin on tunne, mutta sellaisena arvokas), sillä se pyyhkii pois lihaisten fragmenttien tuottamaa rasvapolttonaurua. Kyseinen tunne jäykistää, vakavoittaa ja kangistaa (nimenomaan anti-erektiivisesti, kiinnittää kuolioasentoon), varsin negatiivisessa merkityksessä 'akateemistaa' sellaista, joka ei välttämättä ole akateemisuutta nähnyt. Antiikin fragmenteissa on henkeä, ajattelun rakastavaa voimaa, jota ei pitäisi pelotella tieteen sarvipäillä ja sitä kautta avautuvalla näennäisen neutraalilla ymmärryksellä. Ne yllyttävät kääntäjänsä olemaan itsenään.

Toiveita

Zenonin tekstien layoutissa on tavoiteltu hausalla ja mielestäni osin onnistuneella tavalla esteettisempää perus(pari)suhdetta filosofiin. Musteläikät ja viivat täydentävät kauniisti tekstiä. Ainoastaan sivun 32 Akilles ja kilpikonnan aiheuttavat kliseisyydessään ahdistusta ja sivulle 9 painettu 'kartta' manaa esiin hahmottamisen vaikeuden. Sen sijaan esteettisyyden murhaa edustavat Anaksagoraan ja Melissoksen aukeamilla lojuvat, ikään kuin informatiiviset tai pedagogiset alaviitteet ("tyyli on oltava, vaikka huonokin", kuten eräs pohjalainen totesi). Kenties olisi ollut kauniimpaa ja ehkä myös Valtan akateemisen tyyliä valinnan mukaista sijoittaa – jos ylipäätään ollenkaan – viitteet normaaleilla viitenumeroilla kirjasten loppuun. Kurkatkaapa: Melissos, s. 6, "vertaa Wittgenstein"!

Mielestäni on myös turha kasvattaa kirjasten sivumäärää ikään kuin väkisin. Vihkosiahan nämä joka tapauksessa ovat. Fragmentit olisi aivan hyvin voinut sijoittaa systemaattisesti jokaiselle sivulle. Nyt on jätetty suotta aina numeroitu, lähes aina tyhjä sivu aukeaman vasemmaksi puoleksi. Pari kertaa, kun fragmentti on ylipitkä – tunne ylipitkästä – alkaa seuraava fragmentti aivan järkevästi heti aukeaman seuraavalta sivulta. Melissoksen 7. ja 8. fragmentti taas kulkevat joka sivulla. Minua (tai ainakin vasenta aivopuoliskoani) häiritsee järjestelmällisyys, joka on epäjärjestelmällisyyttä, muuten järjestelmällisyyden ideologiaa noudattavassa suomennoksessa.

Runous, jota on tavoiteltu tekstin asetteluna, ei uppoa. Se on teennäistä tässä kontekstissa. Keinotekoisien runoutta. Olisi pitänyt valita jokin tyyli. Vaikka sitten se huonokin...

Suiisutus?

Valta on kuitenkin ilmeisesti ja toivottavasti tietoisesti valinnut erään kääntämisen ja tekstiä kohden ja tekstissä olemisen tavan. Tuo tapa vain itsessään kertoo valitsemattomuudesta, valitusta keskiteistä, jolla ainakaan minä en haluaisi Aristotelesta edeltävien kreikkalaisten kanssa kävellä. Teon ja kirjan julkaisemisen ehdottomuudessa valinta on tehty. Toisenlainenkin tapa nyt suomennettujen – ja muidenkin antiikin kreikkalaisten filosofien – suhteen olisi kenties mahdollinen. En tiedä, olisiko se sen parempi, oikeampi tai todempi, tuottaisiko se paremmin kohdalleen osuvia käännöksiä. Eikä tämä olisi edes olennaista. Mutta ainakin se olisi avoimesti anakronistinen, muuta yrittämättä, jos muuhun ei kyetä. Ja ehkä avoin fragmenttien merkitysavaruuden hulttomuudelle, vapaalle tanssi-improvisaatiolle.

Jos jättää lukematta Valtan tuottamat esittelyt tai ne luettuaan pystyy tekstejä lähestymään ilman niitä, viitteitä vilkuilematta, näidenkin suomennosten avulla tekstiin heittäytymisen ilo on mahdollista saavuttaa. En vain ymmärrä, miksi samalla vanhalla akateemisen oppihistoriallisella bla-bla-blaalla pitää pilata muutoin hieno asia? Ymmärrän kyllä, että jonkun on oltava huolissaan Suomen kansan yleisviihtelyn tasosta. Minua huoli ärsytti. Tässä tapauksessa – ja erityisesti tässä tapauksessa – tekstin olisi pitänyt

antaa elää omillaan, isättömänä. Maatonhan se ei enää ole; näin pienellä kieli-alueella tämäkin suomentamisen työ on kulttuuriteko. Kiitän herra Valtaa käännöksistä. Näistä turhanaikaisista ja varmasti harhaankin ampuvista tuntemuksista huolimatta ne ilahduttavat paljain suomenkielen sanoina antiikin ystävää. Jos joku tässä maailmassa käyttää aikaansa antiikin fragmenttien suomentamiseen, teosta voisi antaa mitalin. Jään siis odottamaan lisää. Mutta toivon myös suurempaa paneutumista julkaisun muotoon, fragmenteille rakennettavaan säilytyspurkkiin.

Mika Saranpää